Når grænsen flytter sig

Staldblindhed opstår ikke nødvendigvis, fordi dyrlægen mangler viden eller empati. Den kan vokse frem, når gentagelser, relationer og produktionsvilkår gradvist flytter grænsen for det acceptable. Ved et debatmøde arrangeret af den nystiftede forening Veterinærer for Fremtidens Landbrug blev både begrebet og dyrlægens ansvar sat til diskussion.

Normalisering. Tilvænning. Rutine. Forråelse. Svigt. Ordene vokser frem på lærredet i Festauditoriet på Frederiksberg Campus, efterhånden som deltagerne sender deres umiddelbare associationer til begrebet staldblindhed ind fra mobiltelefonerne. Nogle ord bliver større end andre. De er blevet nævnt flere gange.

Salen er fuld. Mest af studerende, men også af dyrlæger, undervisere og andre med interesse for produktionsdyr, der alle er samlet til kickoff for den nystiftede forening »Veterinærer for Fremtidens Landbrug«. Forperson Røsle Dyre styrer mødet og stiller spørgsmålene til paneldeltagerne. Overskriften er staldblindhed, og allerede i præsentationsrunden viser det sig, at begrebet ikke lader sig indfange enkelt.

Røsle Dyre lægger selv ud. Da hun så TV 2-dokumentaren *Hvem passer på grisene* sammen med en veninde uden tilknytning til landbruget, opdagede hun forskellen på deres blik. Veninden lukkede øjnene ved billederne af syge grise. Selv tænkte hun først, at det, de så, var normalt.

- Jeg blev nødt til at spørge hende: »Hvad er det egentlig, du ser her, der får dig til at reagere sådan?« For jeg tænkte bare, at det var normalt. Jeg så ikke noget – det var virkelig underligt, fortæller Røsle Dyre.

De fleste i panelet erklærede sig staldblinde i mere eller mindre grad, men også som en professionel følelsesmæssig distance. Og det blev et centralt spørgsmål i løbet af aftenen: Hvornår er distancen en nødvendig del af det veterinære arbejde, og hvornår bliver den til blindhed over for forhold, man burde reagere på?

Ikke et spørgsmål om ond vilje

Lektor i bioetik Mickey Gjerris lagde vægt på, at staldblindhed ikke skal forstås som ond vilje eller mangel på empati. Den opstår gradvist, når man igen og igen konfronteres med noget, der påvirker én følelsesmæssigt. For at kunne holde ud at være i det kan man begynde at skrue ned for både sin reaktion og sin kritik. Der kan med hans ord være noget, man »ikke har råd til at vide«, fordi erkendelsen enten kan koste én noget konkret – fx ens indtægt eller vaner – eller belaste ens mentale sundhed.

TEKST PIA RINDOM / REDATØR, DDD

Han lagde ikke skjul på, at han grundlæggende ser den intensive husdyrproduktion som et system, der påfører dyr omfattende lidelse. For ham består staldblindheden derfor ikke alene i, at man vænner sig til enkelte kritisable forhold. Den viser sig også, når lidelsen accepteres som et nødvendigt led i produktionen, og den kritiske stillingtagen dermed forsvinder.

- Man er nødt til at se det som en nødvendig del af produktionen, hvis man skal kunne være i det. For man kan ikke blive ved med at forholde sig kritisk til de væsener, man står over for, sagde han.

Samtidig understregede han, at vurderingen afhænger af, hvilket syn på dyrevelfærd man tager udgangspunkt i. Det, én opfatter som et alvorligt velfærdsproblem, kan en anden betragte som acceptabelt inden for det eksisterende produktionssystem. Men hans eget udgangspunkt var klart: Når dyr behandles som midler til at opfylde menneskelige interesser, risikerer respekten for det enkelte liv at forsvinde.

Netop denne gradvise forskydning stod tydeligt frem i den barske passage fra Klara Trebbien Rasmussens bog *Flæsk*, som Røsle Dyre læste højt ved mødets begyndelse. Her beskriver forfatteren en mislykket aflivning af en pattegris under sit undercoverophold i en svinestald. Det centrale er ikke alene den konkrete hændelse, men forandringen i hendes blik: Opgaven og dens udførelse kommer efterhånden til at fylde mere end den handling, der tidligere ville have rystet hende.

At se udover stalddøren

Antropolog og lektor Nathalia Brichet beskrev to former for staldblindhed. Den første handler om de forhold i stalden, som gradvist bliver normaliseret, og om de mange hensyn, der kan påvirke dyrlægens vurdering.

- Dyrlæger er trænet til at se og diagnosticere og derefter afveje en behandling. Det er de rigtig dygtige til. Men staldblindhed betyder for mig, at dyrets tilstand bliver sekundært til andre hensyn, sagde hun.

Det kan være hensyn til en gammel stald, dårlig økonomi, salmonellaudbrud, mangel på kvalificeret arbejdskraft, et globalt marked med stor konkurrence eller landmandens øvrige situation.

- Staldblindhed bliver her en helt særlig type tunnelsyn, hvor dyrlægens syn på landmandens udfordringer skygger for dyrets udfordringer. Det kan handle om den empati og forståelse, som dyrlægen har opbygget for landmanden, men det kan selvfølgelig også handle om økonomiske hensyn og den afhængighed, der kan opstå, fordi dyrlægen risikerer at miste en klient. De her komplicerede relationer skal vi kunne tale om.

Den anden form for staldblindhed opstår, når blikket standser ved stalddøren. I dag presser andre vigtige relationer og hensyn sig på end blot mellem dyrlæge, dyr og landmand. Her efterlyste Nathalia et blik, der også kan se på de større sammenhænge, en produktion indgår i.

- Jeg har hørt dyrlæger sige: »Mit ansvar stopper ved stalddøren.« Men netop det at have svært ved at se ud over stalddøren er for mig endnu en form for staldblindhed. Dyret hverken starter eller ender jo ved stalddøren. Og det har at gøre med skala og in- og output fra gården.

Den store danske husdyrproduktion er ifølge Nathalia kun muliggjort af stalde bestående af beton og stål. Det holder godt nok dyrene inde, men de producerer samtidig gødning, drivhusgasser og patogener, som siver ud i store mængder til omgivelserne. Dertil kommer de store arealer, der anvendes til foderproduktion. Alt det ændrer planetens landskaber på uheldig vis.

- Løsningen på denne form for staldblindhed er at stille nogle andre spørgsmål: Kunne vi producere anderledes? Kunne vi have færre dyr? hvor mange dyr kan vores arealer bære? Hvilke faglige muligheder og udfordringer giver det at have dyrene udenfor staldene – fx i ekstensive systemer? Vi har normaliseret, at det er sådan, vi gør, og vi er så dygtige og effektive til at producere dyr i Danmark, at det er svært overhovedet at spørge,

Røsle Dyre vil sammen med resten af bestyrelsen i Veterinærer for Fremtidens Landbrug skabe rum for kritisk dialog om dyrlægens rolle i fremtidens husdyrproduktion.

FOTO PIA RINDOM

Debatpanelet med Røsle Dyre yderst til venstre: Nathalia Brichet, Nynne Capion, Mickey Gjerris, Mette Rørbæk Gantzhorn, Sophie Hastrup Christensen og Ken Steen Pedersen.

om vi kunne gøre noget anderledes. Jeg tror ikke, vores økologiske kriser kan løses, hvis ikke vi gør op med den form for staldblindhed og ser dyrene i mindre skala, men større sammenhænge end blot, hvad der sker i stalden.

Når systemet sætter grænsen

Ligesom Nathalia Brichet vendte landbrugspolitisk chefkonsulent i Dyrenes Beskyttelse, Sophie Hastrup Christensen, blikket mod de produktionssystemer, som dyrene lever i. Staldblindhed kan ifølge hende også vise sig ved, at rammerne bliver opfattet som givne, mens diskussionen begrænses til, hvordan dyrevelfærden kan forbedres inden for dem.

- Vi ved rigtig meget om, hvordan dyrene gerne vil have det. Alligevel har vi valgt en intensiv produktion uden at råbe tilstrækkeligt op om konsekvenserne for dyrene, sagde hun.

Som eksempler nævnte hun den tidlige adskillelse af ko og kalv, at kun knap 30 % af malkekøerne i dag kommer på græs mod ca. 75 % for 20 år siden og en opfattelse af, at løsdrift er lige så godt som marken til trods for, at der er flere både sundheds- og velfærdsmæssige fordele for køer ved at komme på græs.

Hun fremhævede også konsekvenserne af avlen efter høj produktion. Hos de ægglæggende høner får 85 procent brystbensfrakturer, mens avlen efter store kuld hos søerne er medvirkende til, at cirka 25.000 pattegrise dør hver dag.

- Vi har sat nogle rammer op for produktionen, som vi efterfølgende forsøger at forbedre dyrevelfærden indenfor. Men måske er vi også blevet blinde for selve rammernes konsekvenser for dyrene.

Relation eller afhængighed?

Diskussionen vendte flere gange tilbage til relationen mellem dyrlægen og landmanden. Den kan både være et vigtigt redskab til forandring, men også hæmme.

- En personlig relation til en medarbejder eller landmand kan være positiv, fordi man kan bruge den til at flytte folk. De lytter til det, man siger. Men relationen kan også gøre det grænseoverskridende at sige, at noget ikke er godt nok, sagde professor i grisesygdomme og praktiserende specialdyrlæge Ken Steen Pedersen.

Han skelnede samtidig mellem staldblindhed og den følelsesmæssige distance, som det kliniske arbejde kræver. En professionel distance er ikke nødvendigvis udtryk for, at dyrlægen har mistet blikket for dyret.

- Det er meget vigtigt for mig som kliniker og forsker at have et stærkt klinisk blik. Jeg har helt klart en professionel følelsesmæssig distance til det, jeg ser, men det er ikke det samme som, at jeg ikke ser det.

For Ken Steen Pedersen opstår staldblindheden, når forhold bliver så almindelige, at man ikke længere får øje på dem. Endnu mere alvorligt bliver det, når man ser problemet, men undlader at reagere.

- Jeg synes det er værre, at man ser bort. Man ser en gris, der skal aflives, men går videre – uanset om man er dyrlæge eller landmand.

Selv oplever han, at han med årene er blevet mindre staldblind. Erfaring behøver med andre ord ikke at sløve blikket. Den kan også gøre dyrlægen bedre til at opdage problemer og reagere på dem.

Den balance mellem at bevare relationen og samtidig holde fast i sin faglighed blev også fremhævet fra salen. En nyuddannet dyrlæge, som netop er begyndt i svinepraksis, efterlyste respekt for både landmandens arbejde og dyrlæ-

gens eget faglige ståsted. Forandringer sker ofte i små skridt, sagde hun, men der må samtidig være en grænse: Man skal ikke gå fra en stald, man ikke fagligt kan lægge navn til.

Det enkelte dyr i det store system

Flere studerende spurgte, om uddannelsen selv kan være med til at normalisere forholdene. Hvad sker der, når den uerfarne studerendes umiddelbare reaktion mødes med et »sådan er det jo« fra en medstuderende med landbrugserfaring? Og hvad gør man, når lovgivningen siger, at forholdene er tilladelige, selv om de støder mod ens egen faglige eller etiske vurdering?

Lektor Nynne Capion, Institut for Klinisk Veterinærmedicin, advarede netop mod, at de studerendes nye blik mødes med et svar, der lukker diskussionen. Når noget opleves som voldsomt første gang, skal reaktionen ikke uden videre afvises med, at »sådan er det jo«.

- Det er sådan, det er, men det behøver ikke at blive ved med at være sådan. Man skal holde fast i, at det kan gøres anderledes, og blive ved med at være kritisk over for det, man ser, sagde hun.

Ifølge Nynne er det i sidste ende dyrlægen selv, der sætter barren for, hvad vedkommende vil være med til. Det betyder ikke, at alle problemer kan løses med det samme. En besætning med 300 køer og udbredte hasesår kan ikke nødvendigvis forandres fra den ene dag til den anden, men dyrlægen kan fastholde, at forholdene ikke er acceptable, og arbejde for en langsigtet forbedring.

- Der sker kun noget, hvis nogen siger: Det er ikke okay, og om fem år er det heller ikke okay. Der skal rykkes på det.

Det kræver både faglig viden og opmærksomhed på ens egne grænser, understregede hun. Som nyuddannet kommer man ud blandt landmænd, kolleger og chefer, der ligesom en selv kan være mere eller mindre staldblinde. Derfor er det vigtigt at mærke efter, når en faglig eller personlig grænse bliver overskredet.

- Hvis man ignorerer, at noget ikke føles rigtigt, bliver grænsen ved med at flytte sig. Man må holde fast i, hvad man selv synes er i orden, og gøre sit allerbedste, hver gang man har med et dyr at gøre.

Er rammerne gode nok?

Dyrlægen skal kunne arbejde inden for de rammer, samfundet og lovgivningen har sat, og løse konkrete problemer for det dyr og den besætning, der står foran vedkommende. Men professionen skal også kunne træde et skridt tilbage og spørge, om rammerne er gode nok.

Mette Rørbæk Gantzhorn, forperson for Den Danske Dyrlægeforening, pegede på, at lovgivningen fastsætter et minimum, men ikke nødvendigvis målet for den veterinære rådgivning. Dyrlæger har et ansvar for at gøre opmærksom på systematiske problemer og bruge deres faglighed til at påvirke både praksis og de politiske rammer.

- Vi har som stand et ansvar for at gøre opmærksom på systematiske problemer. Det kan vi måske bedre gøre som forening, end den enkelte dyrlæge kan, fordi det i virkeligheden er et helt system, der skal påvirkes, siger hun.

For hende er fagligheden også det værn, der skal fastholde dyrlægen på et niveau, hvor vanen ikke får lov at sætte standarden. Men ansvaret stopper ikke ved den enkeltes egen rådgivning, påpegede Mette. Hvis dyrlæger dækker ind for hinanden ved fx ferier, kan man med fordel bruge det til at kalibrere og modvirke staldblindhed.

- Vi har også et ansvar for hinanden. Når man kommer ud og ser noget, skal man stille spørgsmål til kollegaen, når man kommer hjem: Mener du virkelig det? Kan det virkelig passe? Er det her rent faktisk god dyrevelfærd? Det behøver ikke være en anklage. Måske har forholdene tidligere været værre, måske er der en forklaring, eller måske ser kollegaen ikke det samme. Pointen er, at samtalen skal tages.

Mette sagde videre, at DDD samtidig skal være med til at rejse diskussionen og skubbe til rammerne – netop fordi DDD taler med en stærk stemme og bidrager med faglig viden, som dyrlæger kan støtte deres vurderinger på.

- Jeg håber, vi er på vej væk fra staldblindheden, men jeg tror aldrig, vi helt kan se os fri for risikoen. Derfor er det vigtigt, at vi bliver ved med at spørge: Er det det rigtige at gøre? Er det her god dyrevelfærd?

Fra panelet lød der samtidig en advarsel mod at lade de store produktionstal skjule det enkelte dyr. Selv en lav procentdel med alvorlige velfærdsproblemer kan dække over et meget stort antal dyr. Procenter kan derfor skabe deres egen form for blindhed, hvis succesen i gennemsnittet overskygger lidelsen hos det enkelte dyr.

Et blik, der skal holdes i bevægelse

Hen mod slutningen spurgte en studerende, hvad hun konkret kunne gøre for ikke at blive staldblind. Panelets svar var mindre en færdig opskrift end en vedvarende arbejdsform: Bliv ved med at spørge, hvorfor tingene gøres, som de gør. Tal med kolleger og undervisere, hold fast i det enkelte dyr, og brug forskning og systematiske registreringer som korrektiv til det blik, der vænner sig til hverdagen.

Det er ikke et argument for at kaste håndklædet i ringen eller stille sig uden for stalden. Tværtimod blev dialogen fremhævet som en forudsætning for at kunne flytte noget. Relationen til landmanden, økonomien, lovgivningen og produktionssystemet er en del af dyrlægens virkelighed, men må ikke få dyret til at forsvinde ud af synsfeltet.

Staldblindheden rummer samtidig et paradoks: Er man blevet blind for noget, ved man ikke nødvendigvis selv, hvad man ikke ser. Den kan derfor ikke vælges fra én gang for alle, lød det fra panelet, men må udfordres igen og igen gennem nysgerrighed, faglighed og samtale med andre. ■

VETERINÆRER FOR FREMTIDENS LANDBRUG

Veterinærer for fremtidens landbrug arbejder for at facilitere den kritiske samtale om den intensive animalske produktion blandt veterinærfaglige samt åbne vores horisont for alternative produktionsformer og dyrlægens rolle heri.

Læs mere om foreningen her: